

Kriz Bölgelerinde Savaş Çıkma Eğilimleri ve Nedeni

Dan Smith

Kriz Bölgelerinde Savaş Çıkma Eğilimleri ve Nedenleri

Dan Smith

1993 yılından bugüne kadar International Peace Research Institute, Oslo (PRIO)'da Genel Müdür'lük görevini üstlenmiş bulunan **Dan Smith**, en son yayınlanan kitapları The State of the World Atlas (1999) ve The State of the World Atlas (1997)'in dışında beş ayrı kitabın ve bilimsel dergi ve antolojilerde yer alan 70'i aşkın makale ve bölümün yazarı ya da yazar kurulu üyesidir. Araştırmalarında, kriz bölgelerinde savaş çıkma nedenleri ve hümaniter müdahalenin etik değerleri üzerine yoğunlaşan Dan Smith, halen Institute for War and Peace Reporting (London) yönetim kurulu başkanlığını sürdürmektedir.

The Berghof Handbook for Conflict Transformation
July 2000 © Berghof Research Center for Constructive Conflict Management
ISSN 1616-2544

Contact Address:
info@berghof-center .org
Berghof Research Center for Constructive Conflict Management,
Altensteinstr.48a, D-14195 Berlin, Germany. ISSN 1616-2544

Dan Smith'in Friedrich Naumann vakfı tarafından tercüme edilen makalesi „Trends and Causes of Conflict“ Berghof Handbook for Conflict Transformation'da yayınlanmıştır.

Friedrich Naumann vakfına tercüme için teşekkür ederiz. Friedrich Naumann vakfı belirlenen makaleyi 2002 yılında „Krizlerin Önlenmesi ve Yönetimi“ seminerin dalında çevirmişti.

1. Giriş

1990'ın başından 1999'un sonuna kadar dünyada 80'i devlet ve ikisi devlet benzeri bölgede olmak üzere 118 kriz durumu savaşa yol açarak, altı milyona yakın insanın ölümüyle sonuçlanmıştır. Kriz bölgelerindeki durumun savaş haline tırmanışını önlemeyi amaçlıyor, ya da bunda başarılı olamama durumunda en azından çatışmanın en kısa zamanda sona ermesini ve çatışmanın durmasından sonra savaşın yeniden patlak verme olasılığını asgariye düşürmek istiyorsak, ilk önce, kriz durumunun yol açtığı silahlı çatışmalar ve nedenlerini doğru kavramış olduğumuzdan emin olmamız gerekmektedir.

Bu makalemde, kriz bölgelerinde oluşan savaş halinin nedenleri hakkında bilinenler ve nedenleri olarak görülenler üzerine kısa bir özet vermeye çalışıyorum. Bu bilgilerin kuramsal temeli, önemli olduğu kadar yetersiz de kalmaktadır. Yetersizliği, kriz bölgelerindeki savaş hali olgusuna genel açıklamalara dayalı bir yaklaşımın pek faydalı olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu da, konunun karmaşıklığı ve çok yönlülüğü karşısında belki de o kadar şaşırtıcı değildir. Önemli oluşu ise, tek tek kriz durumunu gerilimin yükselme olasılığına dair işaretler açısından incelemek ve şiddete dayalı tırmanışı önleme olanaklarını araştırmak için hangi noktaların dikkate alınması gerektiği doğrultusunda değerli ipuçları sunmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzdeki kuramsal bilgilerin sınırlılığı ve bu kitapçığın pratik bilgilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacını taşımasından ötürü makalemin kuramsal tartışmaya verdiği yer görece kısa kalmaktadır. Kuramdan ziyade kriz bölgelerindeki savaş halinin incelenmesi ve analizi için uygulamalı yöntem üzerinde durulacaktır.

Makalenin başlangıcında, 1990'lı yıllarda baş gösteren, kriz bölgelerindeki savaş halleri ve bunların tabiatı ele alınmaktadır. Daha sonra, yalnızca bir özet sunmak amacıyla değil, ayrıca bir referans kaynağı olmayı da amaçlayarak, kuramsal olarak varılan son güncel aşamayı aktararak, yöntemsel bilgilere geçilmektedir. Kriz bölgelerindeki savaş hallerinde yalnızca bir çok nedenin olması değil, bunların aynı zamanda birbirinden farklı tip nedenler olması kilit noktalardan biridir. Bu da, kuram ve analiz açısından farklı tiplere ve düzeylere gerektirmektedir. Dolayısıyla yöntemsel noktalar kısmen tipolojiktir. Bunlar, kuramın ve verilerin düzenlenmesiyle ilgilidirler. Makalede daha sonra geliştirilen adalet ve mobilizasyon tasarımları, nedenler arasında farklı tip ve düzeyleri, kısa vadeli ve uzun vadeli olguları ve arka planda yatan sosyo-ekonomik durumu ön planda olan siyasi durumla bağlamak için en iyi yol olarak tanımlanmaktadır. Bu, "etnik çatışma" olarak tanımlanan kategoriye daha yakından bakarak örneklenmektedir.

2. 1990'lardaki kriz bölgelerindeki savaş halleri

Kriz bölgelerindeki savaş halleri, hükümet ve toprak için iktidar mücadelesinde, iki ya da ikiden fazla ve merkezi örgütlenmeye sahip tarafın süreklilik gösteren açık ve silahlı çatışması olarak tanımlanmaktadır. 1990 ile 1999 arasında oluşan 118 savaşın 10'u, kesin bir şekilde devletler arası sorunlar olarak tanımlanabilir. Gazete manşetlerini ve günümüzde savaşların nasıl yürütüldüğüne dair yaygın görüşleri belirleyenler bunlar olmasına rağmen, halen yürütülen savaşların nispeten küçük bir bölümünü oluşturmaktadırlar. Daha bir çok savaşın tarafları çatışmalarını bu bağlamda görmelerine rağmen savaşların ancak beşi için kesin bir "bağımsızlık savaşı" tanımlaması yapılabilir. Yüz savaş durumunda büyük çoğunlukla öncelikle, hatta yalnızca iç sorunlar söz konusuydu. Bu şekilde esnek bir terminolojinin kullanılması da bir çok savaşın kesin bir kategoriye ne kadar uymadıklarının bir göstergesidir. Bu 100'ün arasına girmeyen iki savaş; 1999 ve 2000 yılında örneğin, savaşın büyük çoğunlukla komşu ülke Somali'de yürütülmesine rağmen her açıdan tamamen Etopya

iç politikasına bağlı bir savaştı. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde (önceki adıyla Zaire) 1998'den 2000 yılına kadar süren savaş, belki de sınır ötesi olarak en iyi şekilde adlandırılabilir bir kategoride tek örnektir. Kısmen, Başkan Laurent Kabila'nın iktidarda kalıp kalmayacağını belirlemek üzere yürütülen bir iç savaş niteliğinde, kısmen bölgesel iktidar ve etki alanı için yürütülen bir uluslararası savaştı. Angola, Çad, Namibya, Sudan ve Zimbabve Başkan Kabila'nın güçleriyle ittifak kurarken, Ruanda ve Uganda karşı cephede yer aldılar, 2000 yılında ise birbirlerine karşı da savaştılar.

Şekil 1: 1990-1999 arasındaki silahlı çatışmalar

BÖLGE	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Asya & Pasifik	21	21	25	24	23	21	22	24	19	20
Orta & Güney Amerika	7	6	5	3	4	5	4	3	3	2
Kuzey Afrika & Orta Doğu	7	8	8	9	9	9	8	8	6	4
Güney Sahra bölgesinde Afrika	17	22	18	18	23	21	18	19	18	16
Avrupa	4	10	12	8	6	4	2	3	3	5
TOPLAM	56	67	68	62	65	60	54	57	49	47

Şekil 1'de görüldüğü gibi, dünyadaki kriz bölgelerindeki savaş hallerinin yıllık sayısı 1990'lı yılların başında, 1990 yılında 56 (1989'da 47) iken, 1992 yılında 68'e çıkarak çarpıcı bir artış gösteriyor. Bu yıllarda, Soğuk Savaş döneminin bitmesinden ötürü ilk dönemlerde duyulan iyimserlik gitmiş, bu dönem sonrası oluşan yeni kriz bölgeleri dalgasına tepki olarak, yerini hızla yeni bir karamsarlık almıştı. Nitekim daha sonraları, kriz bölgelerindeki savaş halleri her yıl belli bir durağanlık, hatta azalma gösteriyor. (1990-1999 arasındaki toplam 118 savaşın dökümü: 100 öncelikli iç savaş; 2 asıl iç savaş; 5 bağımsızlık savaşı; 10 devletler arası savaş; ve 1 sınır ötesi savaş)

Avrupa'daki şiddetin baş gösterdiği yeni kriz bölgeleri (Rusya, Türkiye ve Kafkaslar da dahil olmak üzere), 1990'lı yılların başlarında yıllık savaş sayısının artışının üçte ikisini oluşturmaktadırlar. O zamanlar Avrupa hızla, dünyanın en çok çatışmasının olduğu bölgeler arasına girer. Silahlı çatışmaların yıllık sayısı, çoğunlukla Avrupa'daki değişikliklere bağlı olarak, 1992 yılı itibariyle 1997 ve 1998 yılları arasındaki çarpıcı inişle sonuçlanan sürekli bir azalma gösteriyor. Avrupa'da giderek artan ve şiddetin baş gösterdiği kriz bölgeleri özellikle

Balkanlar ve Kafkasya'da yoğunlaşırken, parçalanma süreçleri bağlamında Yugoslavya ve Sovyetler Birliği'nde odaklaştı. Bu artışın günümüzde durmuş olması, 1990'lu yılların başında Avrupa'da yaygınlaşan savaş bölgeleri olgusunun, o zamanlar bir çok yorumcunun korktuğu gibi, Avrupa kıtasında yerleşecek yeni bir savaş çıkma ihtimali yakın olan krizler çığrını açmadığına işaret etmektedir. Söz konusu krizler daha çok, Yugoslavya ve Sovyetler Birliği'ndeki iktidar sisteminin çöküşü sonrası yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasi yeniden yapılanmanın şiddete dayalı ve trajik semptomlarıydılar. Bu sancılı yeniden yapılanma sürecinin etkileri ulusal ve uluslararası çerçevede özümsemediği derecede, ne mutlu ki, bunların yol açtığı dramatik ve şiddet olgusu hakim gelişmeler de gerilediler.

Çıkardığımız bu sonuçtan ötürü oluşan olası iyimserliğe rağmen iki ayrı noktayı daha gözönünde bulundurmak gerekiyor. Birincisi, konuya evrensel yaklaşımda bulunursak, eski sorunların halen var olduklarını görürüz. 1999 yılında varolan kriz bölgelerindeki savaş hallerinin %66'sı beş yılı aşkın bir zamandan beri sürmekteydiler. %30'u ise 20 yılı aşkın bir zamandan beri sürmekteydiler. Bu uzatmalı savaş hallerini sona erdirmenin olağanüstü zor olduğu görüldü. Dolayısıyla dünyamız ille de yeni ve daha barışçıl bir çağa girmemektedir. İkincisi, Avrupa'da 1980'li yılların sonuna doğru ya da 1990'lı yılların başında beliren ve şu an durulan savaş halleri gerçek anlamda sona ermiş değildiler. Ertelenmiş olduklarını söylemek daha doğru olur.

"Sona erme" ile "ertelenme" arasındaki bu fark, günümüzde kriz bölgelerindeki savaş hali sorunsalını kavramak açısından çok önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası siyaset, değil ateşkes anlaşmaları imzalandıktan sonra, barış anlaşmalarına gidildikten sonra bile sürdürülen savaşlarla bezenmiş bir tablo sunmaktadır. Sadece geçtiğimiz on yıl içerisinde ateşkes, hatta barış anlaşmasına varıldıktan sonra sürdürülen savaşlar arasında Angola, Burundi, Kamboçya, Çeçenistan, Hırvatistan, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Eritrea ve Etopya, Kosova, Liberya, Filipinler, Ruanda, Siera Leone, Sri Lanka örneklerini verebiliriz. Çoğu zaman bu savaşlar öncesinden daha büyük bir vahşet ve tahrip gücüyle sürdürülmekte olup, neredeyse her zaman sivil halkın daha da büyük kayıplara uğramasına yol açmaktadırlar.

Savaşın yeniden başlamasının değişik nedenleri bulunmaktadır: Bunlar, dört başlık altında toplanabilirler. İlki, gayet basit, taraflardan biri ya da her ikisinin de samimiyetsizliği olarak adlandırılabilir (Siera Leone'de RUF bunun bir örneğidir; herhangi bir anlaşmaya uyacağına güven olmamaktadır). İkinci neden, taraflardan birinin ya da her ikisinin hayal kırıklığına uğramasıdır. Çoğu zaman dışardan bakıldığında bu, samimiyetsizlikle aynı bağlamda görülebilir. Çoğu kez, taraflardan biri, her ne kadar alenen belirtilmiş ya da anlaşmada içerilmemiş olsa da, şartlı bir barış anlaşmasına gitmiştir. Kimi durumda taraflardan biri, savaş sonrası seçimleri kesinlikle kazanacağından hareket eder ve ancak bu nedenden ötürü barış anlaşmasını imzalamayı kabul eder. Beklentisi yerine gelmediği takdirde savaşı sürdürür. Angola'da UNITA bunun bir örneğidir.

Üçüncü neden iç anlaşmazlıklar, hatta taraflardan biri ya da ikisinin de parçalanmasıdır. Bu da samimiyetsizlik olarak değerlendirilebilir. Barış anlaşmaları çoğu kez tarafların kendi içlerindeki gerilimleri ve sorunları su üstüne taşır. Savaş uğruna sürdürülen birlik, barış durumunda hızla bölünebilir.

Gerçekten de, olası barış durumu, taraflardan birinin kurmuş olduğu ittifak için bir tehlike anlamına gelerek, uzun vadeli hedefleri yerine getirme kapasitelerini ortadan kaldırabilir. Kuzey İrlanda'da İRA'dan ayrılan gruplar, ya da İsrail ve Batı Şeria'daki barış sürecinin gerek İsrail, gerek Filistinliler arasındaki militanlar tarafından reddedilmesi bunun bir örneğidir.

Savaşın yeniden sürdürülmesinin dördüncü nedeni, kriz bölgelerindeki savaş halinin ardında yatan nedenlerin halen varolmasından kaynaklanmaktadır. Sorunların uzun vadeli nedenlerini ele almayı başaramamak, yeniden yapılanma çabalarını kozmetik düzeltmelerle sınırlandırır. Bosna- Hersek savaşını sona erdirmeyi amaçlayan Dayton anlaşmasının beş yıl ardından gözlemcilerin çoğu, uluslararası barış gücünün geri çekilmesi durumunda savaşın yeniden patlaması için halen yüksek bir risk görmektedirler.

Barış anlaşmalarının temel güvenilirliği, günümüzdeki savaşların, yukarıda kısaca değinildiği gibi en önemli özelliklerinden biri olan uzatmalı kriz durumunun birincil nedenidir. ... Günümüzde uzun yıllar süren savaşların ikinci nedeni, başkaldıran güçlerin görece zayıflığıdır. Hükümet güçleri ana hedefleri tespit edebiliyor önceden harekete geçemedikleri sürece, gerillalar, çatışmanın hızı ve yoğunluğunu, nerede ve nasıl savaşıacaklarını kendileri belirleyerek kontrol edebiliyorlar. Bu da, uzun ve dar çerçeveli bir savaşı beraberinde getiriyor; belli aralıklarla patlak veren kaynayan bir kriz sorunsalı.

Bu, çatışma bölgelerinin neden çoğunlukla ülkenin bir tarafında odaklandığını açıklıyor. Gazeteciler, politikacılar, araştırmacılar, iş adamları, diplomatlar, Dünya Bankası uzmanları ve diğerleri için savaşla boğuşan bir ülkenin başkentini ziyaret edip savaşı kesinlikle hissetmemeleri gayet mümkündür. Çünkü bir çok kriz bölgesindeki savaş hali, bölgede sınırlı ve yıllar boyu düşük dozda süregiderken uluslararası habercilik alanında pek büyük bir yankı uyandırmaz. Bu durumlar, zafer, galibiyet ya da felaket gibi keskin hatlı olaylar yaratmazlar. Taraflar için alttan alta süren bir işkence hali olarak kalırlar. Ama bu durum, içlerinde taşıdıkları birdenbire ve feci bir şekilde patlak verme kapasiteleri hakkında yanılgıya düşürmemelidir. Bu tırmanış olduğu an, uluslararası gözlemciler çoğu zaman durduk yerde bir olayın patlak verdiğini düşünürler. 1994'te Ruanda'daki katliamlara karşı başta duyulan tepki bu şekildeydi. Halbuki bu katliamlar, sadece kitle katliamları şeklinde düzenli aralıklarla tekrarlayan tarihi bir olgu değildiler. Artık bilindiği gibi, ülke içinde yaşanan trajedinin bir çok işareti, iş işten geçene kadar görmezlikten gelinmişti.

3. Kriz Nedenleri Kuramları

Silahlanma kararı, geniş çaplı şartlar ve koşullar çerçevesinde ve bir çok aktörün katıldığı karmaşık bir süreçtir. Dolayısıyla, bir savaşın patlak vermesi durumu genelde karmaşık olduğundan, tarihçilerin, hangi faktörlerin vurgulanması ve hangi bulgulara güvenilmesi gerektiği şeklinde dikkatli bir seçimde bulunmaları gerekmektedir. Genel bir gösterge olarak savaş hallerinin kuramsal açıklamasının geliştirilmesi denemesi, bir çok, karşılıklı etkileşimde bulunan değişkenlerin incelenmesini gerektirmektedir. Bu, 1945 sonrası dönem, hatta Soğuk Savaş Dönemi sonrası yıllar gibi dar kapsamlı bir zaman dilimini ele aldığımızda da geçerlidir. Açıklama görevi, savaş çıkması için çok az zorunlu neden, ama bir çok savaş çıkmasına yeterli koşul olmasından ve bunların sadece bazısının somut duruma uymasından ötürü çok zordur. Savaştan önce, gerekli silahların hazır olması ve iki ya da ikiden fazla kavgalı tarafın bulunması yeterlidir. Ancak savaşı neyin olası kıldığı ise çok daha zor bir sorudur.

...Savaş hallerinin nedenlerini sorgulayan 1990 öncesi araştırmaların uluslararası kriz durumları üzerine yoğunlaşması, en azından 1945'den itibaren iç ya da içsel krizlerin uluslararası ya da devletler arası krizlerden daha yaygın olmaları ışığında ilginçtir. Nitekim, iç savaşa götüren ülke içi krizlerin küresel bir bakış açısından nisbeten önemli olduğu görüşü, ancak Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden sonra genel olarak kabul edildi. ...1990'dan

sonra ise, iki ya da ikiden fazla kurulu devlet arasında olmayan savaşların nedenleri üzerine yürütülen akademik araştırma ve yayın sayısında muazzam bir artış oldu. Günümüzde, iç krizler üzerine yürütülen araştırmalar özellikle etnik, siyasi ve ekonomik faktörler üzerinde yoğunlaşmaktadır. ...

Güncel araştırmalardan çok genel olarak çıkartılabilecek sonuçlar:

- Günümüzün, uzun vadeli iç savaş nedenlerinden en önemlisi, kötü ekonomik şartlardır;
- Siyasi baskı rejimleri de, özellikle dönüşüm süreçlerinde savaşa yol açar;
- Yenilenebilir kaynakların (özellikle toprak kayması, çölleşme, kuraklaşma) azalması da şiddete dayalı krizlere yatkınlığı önemli derecede etkiler ama, genelde siyasi ve ekonomik etkenler kadar belirleyici olmazlar;
- Tek başına etnik farklar, krizlerin savaşa dönüşmesi için bir neden oluşturmamakla birlikte, sorunsalın tarafları çoğu zaman etnik kimliklerine göre tanımlanırlar.

4. Arka Plan Nedenleri ve Ön Plan Faktörleri

Kriz bölgelerinde çıkan savaşların nedenleri üzerine sosyal bilimlerde geliştirilen kuramsal yaklaşımlar, arka plan koşullar ve uzun vadeli nedenler üzerine yoğunlaşarak genel geçerliği olan açıklamalar getirmeyi amaçlamaktalar. Bu teoriler, diğer genelleştirmelerden daha farklı görülmemelidirler. Çünkü bunlar, hemen hemen her zaman, belli beklentilerle doğrudan orantılı istatistiksel genelleştirmeleri temel almaktadırlar. Örneğin, yoksul ve demokratik olmayan ülkelerdeki kriz bölgelerinde savaş ihtimali yüksek olmasına rağmen en yoksul ve baskıcı ülkeler arasında olmayan bir çok ülkede de savaş çıkmaktadır. Aynı şekilde, olağanüstü yoksul ve büyük baskı altında olmasına rağmen savaşın çıkmadığı ülkeler de bulunmaktadır.

Akademik literatürde varolan bir sorun genelde, silahlı çatışmaların en önemli nedeninin ne olduğu sorusuna yoğunlaşılmasıdır. Ancak çoğu kez konulara bu şekilde bakmak yanıltıcı olmaktadır. Soru, hangi nedenin diğerinden önemli olduğu değil, farklı sorunların birbirleriyle nasıl bir etkileşim gösterdikleri sorusudur. Özellikle, silahlı çatışmaları açıklayabilmek için ekonomik ve siyasi nedenler arasında bir tercihe gitme zorunluluğu yanıltıcıdır. Ekonomik yetersizlikleri ve çevre sorunlarını vurgulayan açıklamalar, insanların temel gereksinimlerini karşılama sorunlarının nasıl bir siyasi kriz ortamını yarattığı konusunu irdelemektedirler. Yüksek sayıda insanın silahlanmayı hem yasal hem de belki yaşam gereksinimlerini güvenceye alabilecek tek yol olarak görmeleriyle birlikte şiddete başvurma yoluna kolayca girilir. Yani insanlar, haksızlıkla karşı karşıya kaldıklarını, dolayısıyla bunu gidermek zorunda olduklarını düşünmektedirler. Ancak insanların bir çoğu, bu tarz kararları kendiliğinden vermezler. Siyasi ayaklanma, liderlerin, onların kalplerini ve akıllarını olduğu gibi, sadakat ve kararlılıklarını da kazanmaları ve de savaşa ikna edilip itilmeleriyle gerçekleşir. Dolayısıyla, şiddetin başgösterdiği krizler, gerilimin tırmanışı ve azalmasıyla ilgili hiçbir gerçek analiz siyasi boyutları gözardı etmemelidir. ...

Sosyal bilim kuramları uzun vadeli yaklaşımlar olmalarına rağmen siyasette kısa vadeli yaklaşımlar hakimdir. Böylece, silahlı çatışmalar küresel bir olgu olarak kavramaya çalışılırsa, kesinlikle genel sosyo-ekonomik tablonun göz önünde bulundurulması; somut bir silahlı çatışma ortamının incelenmesi içinse, politikalar, tek tek örgütler ve şahısların eylemleri üzerinde durulması gerekmektedir.

Bu demektir ki, uzun vadeli yapısal açıklamaların yanısıra politikayı da dikkate almamız gerekmektedir. Prusyalı büyük askeri felsefeci Clausewitz (1832/1976) savaşı, 'düşmanımızı, kendi isteğimizi yerine getirmeye zorlamak' ve 'siyasetin başka yollarla sürdürülmesi' olarak tanımlamıştır. Keegan (1994), savaşın bu tanımının, kültürün, insanların savaşa neden ve nasıl giriştiklerini belirleyen faktörünü dikkate almadığı için, yanıltıcı olduğunu savunmaktadır. Nedenler taramasında yalnızca Clausewitz'e dayanmak kesinlikle hata olurdu. Yine de, olayların arkasında yatan faktörlerin silahlı çatışma şeklini alması, ancak siyaset yoluyla gerçekleşmektedir. Savaşlar bilinçli girişilen ve bilinçli kararlara bağlı olgulardır. Nedenleri, altta yatan faktörler ve ön plandaki faktörlerin, gerek yapısal nedenlerin, gerek siyasi aktörlerin karar verme gücü çerçevesinde kalan faktörlerin birlikte ele alınmasıyla açıklanabilir. Özet olarak, kriz bölgelerindeki savaş hallerinin kapsamlı bir açıklaması, analizin her iki düzeyi ve tipolojisine dayanmak zorundadır.

5. Yöntem ve Tipoloji

Dessler (1994), bu yönde birden fazla düzeyde geliştirilen bir analiz için iyi bir bakış açısı sunmaktadır. Savaş hallerinin olası nedenlerinin çeşitliliği açısından sadece farklı nedenler değil, farklı neden türleri de görerek, bunları toplamak için dört bölümden oluşan bir tipoloji sunar. Terminolojide birkaç, içerik açısından ise tek bir değişiklik, tezlerinden çıkartılan inceleme çerçevesi aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Kutu 1: Dessler'in, nedenlerin ve neden türlerinin dört bölümlü tipolojisi (uyarlayan:Smith)

Arka plan nedenler ("channels", Dessler (1994)) 'bireyselden ziyade grup bazında bulunan ... siyasi, sosyal, ekonomik, ya da ulusal bölünmüşlüğü' temel hatlarıdır. Bunlar, bazı grupların iktidardan dışlanmaları, diğerlerinin sistemli olarak yeğlenmeleri, ya da bölgesel ekonomik farklılıklar şeklinde görülebilirler. Burada gördüğümüz özetle, sosyal ve siyasi yapının temel unsurlarıdır. Bunları araştırmak, sorunsalın ardında yatan nedenleri ve belirleyen koşulları araştırmak anlamına gelmektedir.

Harekete geçirme stratejisi ("targets", Dessler 1994), kilit siyasi aktörlerin amaçları ve (bu, Dessler'e getirdiğim bir değişiklik) amaçlarına ulaşmak için hangi yolu denediklerinden oluşmaktadır. Yani, harekete geçirme stratejisini incelediğimizde siyasi tavır yelpazesinin tamamını ele almaktayız. Konuların tasarlanmasından sunumuna kadar. Bu nedenden ötürü, insanların hangi amaçlar uğruna savaştıklarına ve bu amaçlarını nasıl yorumladıklarını sorgulamaktayız.

Tetikleyiciler, silahlı çatışmanın ne zaman patlak vereceğini etkileyen faktörlerdir; bunları ele almak, sorunsalın neden başladığını değil, neden o zaman başladığını açıklamaya yardımcı olabilir. Bunlar çoğunlukla, oyuncuların tercih haklarını sınırlayan, barışçıl yaklaşımları daha az, şiddete dayalı seçenekleri ise daha çekici kılan ve önemli aktörlerin katıldığı olay ya da eylemlerdir.

Katalizler, sorunsalın yoğunluğunu ve süresini etkileyen faktörlerdir. Ülkenin iç işlerinden kaynaklanabilirler. Örneğin, muhalif tarafların askeri dengesi. Ya da, BM müdahalesi şeklinde dış kaynaklı olabilirler. Aralarında taktik (örneğin, ayaklanmayı yürütenlerin sivil bölgelere saldırıp saldırmamaları gibi), ya da toprak, mevsim ve hava şartları gibi doğa olguları bulunabilir. Silahların hazır bulunup bulunmadığı, ya da bir savaşın nasıl sürdürülmesi üzerine varolan kültürel görüşler gibi maddi faktörler de olabilirler.

Bu tipoloji dikkati, altta yatan koşullardan aktörlere ve yine koşullara çekmektedir. Nedensellik kuramı sunmamakla birlikte, kuram organizasyonu için yol göstermektedir. Aynı zamanda, sorgulamamız gereken açılırları göstererek, kriz tırmanışına örnek somut durum analizinin organizasyonuna dair yollar sunmaktadır. Özellikle ilk iki kategori, yani altta yatan nedenler ve harekete geçirme stratejileri, şiddete dayalı kriz tırmanışını önlemeye yönelik her türlü çabada kesinlikle gözönünde bulundurulmalıdırlar. Son kategori, yani katalizler, şiddetin nasıl durdurulacağı noktasında aynı önemi kazanabilir.

6. Adaletsizlik ve Harekete Geçme

Uzun ve kısa vadeli nedenlerin hangi noktada etkileşim halinde olduklarını, siyasi aktörlerin ne zaman yapısal ve altta yatan konulara yöneldiklerini birlikte ortaya koyan iki tasarım bulunmaktadır. Bunlar, adaletsizlik ve harekete geçmektir.

Kötü ekonomik şartlar ve siyasi açılımların eksikliği, çifte adaletsizlik olarak algılanmaktadır. Adaletsizlik konusu insanları siyasi olarak harekete geçirmektedir: İnsanlar kendilerini bir davaya adarken, bunun adil olduğuna inanır, ya da en azından kendi hayatlarında gördükleri adaletsizliği değiştireceğini düşünürler. Dolayısıyla, bir toplumda ya da farklı ülkeler arasında iktidar ve gönencin dağılımından ötürü sömürülmeye hazır bir adaletsizlik duygusu, siyasi harekete geçiş için temel malzemeyi oluşturmaktadır.

Tartışmanın bu noktasında bazı hassas ayırımlara gidilmesi gerekmektedir. Buradaki tez, örneğin Yugoslav lider Slobodan Miloseviç'in yaptıklarını, Sırpların uğradığı haksızlığa karşı duyduğu yoğun tepkiyle açıklamamaktadır. Durum şu ki, öncelikle kendi ve liderliği etrafında birleşen dar çevrenin iktidarını korumak istemiştir. Ancak Miloseviç'in konuşmaları sürekli, Sırpların maruz kaldıkları adaletsizliğe karşı yakınmalarla doludur. 1987'den bu yana sürekli Sırpların çektikleri acıları konu etmektedir. Kendisinin bu adaletsizliği hissedip hissetmediğinden bağımsız olarak, tasarımı nasıl kullanması gerektiğinin bilincindeydi. Siyasi kariyerine bu açıdan bakıldığında bir ilkörneği canlandırmaktadır. Sömürüye hazır bir adaletsizlik duygusunu etkin bir şekilde kullandı.

Savaş halinde harekete geçiren bir faktör olarak ele alınan bu adalet anlayışına karşı 'acı çekmenin sesli ifadesinin değil de, sahip olma ihtirasının sessiz gücü'(Collier 1999)vurgulanmıştır. ...İhtiras ile acı çekme arasındaki tartışma kısmen, kimin acısı, kimin ihtirası sorularının sorulmasıyla özetlenebilir ve doğru bir bakış açısından ele alınmış olur. Örneğin Miloseviç'in iktidar ihtirasından yola çıkarak, Sırpların acı çekmediğini söylemek doğru olmaz. Yani açıklayıcı etkenler olarak ille de sahip olma ihtirası ya da acı çekme arasında bir tercih gerekemeyebilir. Bunlar birbirlerini tamamlayıcı ve siyasi hareketlenmeye götüren ortak etkenler olabilir.

7. Etnik anlayış ve Kriz

Yukarıdaki konuları örneklemek ve inceleme açısından ne anlama geldiklerini ortaya çıkarmak için akademik literatür ve daha popüler yorumlarda “etnik” sorunlar diye adlandırılan kategoriye daha yakından bakmak faydalı olacaktır. Bu kavram genelde, sadece tarafların etnik açıdan farklı oldukları anlamında değil, etnik farklılığın kriz için merkezi bir faktör olduğu anlamında kullanılmaktadır. Sadece taraflardan en azından birinin tanımlaması olarak değil, aynı zamanda krizi doğuran nedenlerden biri (belki de tek neden) olarak etnik farklılık tezi öne sürülmektedir.

Etnik farklılık, çok tartışıldığı kadar tam karşılığının bulunması çok zor olan bir tanımlamadır. Genellemeye gidilmesi, etnik kimliğin geniş bir yelpazede bulunan farklı temellere dayalı tanımlamaları olmasından ötürü çok zor ve yanıltan bir durumdur. Farklı durumlarda gruplar kendilerini, dil, din, deri rengi, yer ya da tarih gibi göstergelerin bir araya gelmesinden ötürü etnik birlik sağlamış bir toplum olarak tanımlamaktadırlar. Belli bir etnik kimliğin sağlanmasında belirleyici nokta, ortak tarihi deneyimler, mitler ve dini inançlar ya da başka özellikler değildir. Bunlar ancak, bir grubu diğer gruptan ayıran önemli faktörler olduğuna dair ortak bir kanaati oluşturdukları taktirde belirleyici olmaktadır. Bu şekilde paylaşılan bir kanaatin oluşmasına yardımcı iki faktör, başka gruplarla karşılaştırıldığında ayrımcılığa maruz kalma deneyimi ve grup çıkarlarının savunulması için siyasi hareketlendirmedir.

1990'lı yıllarda Balkanlarda yaşanan krizde, dış güçlerin diplomatları ve siyasetçileri sorunu başta, sert diplomasi vasıtasıyla, bir kaç kafanın birbirine çarptırılmasıyla kolayca çözülebilecek, ardında basit bir sorumsuzluktan daha ciddi başka nedenlerin yatmadığı bir sorun olarak değerlendirmişlerdi. Bu görüşün kesinlikle yanlış olduğu görüldüğünde, daha ciddi sorunlar arandı ama, daha doğru bir yaklaşım sergilenmedi. ABD Dışişleri Bakanı Warren Christopher, Bosna-Hersek savaşının ‘tarihten bu yana süregelen kin duygularından’ kaynaklandığını söylemekteydi. Yaygın bir görüşe göre sorun, Balkan insanının tez canlı doğasından kaynaklanmaktaydı... Bu tarz tezler her zaman (‘etnik sorun’ kavramının kullanımında her zaman olmasa da), bu sorunların çözümü için ya da bu insanlara yardım açısından yapılacak pek bir şeyin olmadığını ima eder.

Bu tarz tezler, etnik sorunlar diye adlandırılan krizlerin kahramanlarının kullandıkları aynı kavramları kullanmakta, bazen hatta bu kahramanların çıkardıkları aynı sonuçlara varmaktadırlar. Kaufman (1996) örneğin, etnik iç savaşların ancak halkların zorla ayrılmasıyla sona erdirilebileceği sonucuna varmaktadır. Bu ise “etnik temizlik” olarak da bilinmekte ve bu temizliği yapanların da varsaydığı gibi, herkesin ya bir grup (örneğin Sırp) ya da diğer gruptan (örneğin Boşnak) olduğu varsayımından hareket etmektedir. Yani herhangi birinin karışık bir evlilikten doğmuş olabileceğine ihtimal verilmemektedir.

Ahlaki sorunsal bir yana, sorunların nedenlerinin bu şekilde ortaya koyulmasının entellektüel açıdan ne kadar eksik kaldığı, araştırmacılar yukarıda genel hatlarıyla verdiğimiz tipolojinin soyut kategorilerini kullandıkları zaman en iyi şekilde belli olmaktadır. Balkanlar’daki savaşları ‘tarihten bu yana süregelen kin duyguları’ ve ‘tez canlılık’ tezlerine dayandırmakla şimdiki zamanda üç (geçmiş zaman içinse çok daha fazla) hata işlenmektedir: Birincisi, etnik olgu krizin ardında yatan neden olarak; ikincisi, ardında yatan tek neden olarak; üçüncüsü, herhangi farklı türden nedenin rol oynayabileceği düşünülmeden işlenilmektedir. Özellikle, harekete geçirme stratejisinin tamamen gözardı edilmesi, dikkat çekici bir gerçektir.

Hata, etnik farkı alt plandaki sosyal bölünmüşlüğü bir parçası olarak, dolayısıyla altyapısal bir neden olarak değerlendirmekten değil, bu bölünmenin nasıl olur da savaş şartlarını

yaratabildiği sorusunun ihmal edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bir çok örnek araştırma, etnik farkın çoğu zaman krizlerde rol oynadığı ve sözkonusu bireylerin çoğu zaman, savaştıkları asıl sorunun gerçekten etnik ark olduğuna inandıklarını ortaya koymaktadır. Önemli olmasına rağmen, bu gerekçelendirme yetersiz kalmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, dünyanın en çok etnik grubun birarada yaşadığı ülkelerinde şiddete en yatkın olma gibi bir durum yoktur. Bu, etnik nedenlerden ötürü bölünmüş tarafların bulunduğu savaş hallerinde bile durumu tek başına etnik özelliklere bakarak uygun bir biçimde inceleyemeyeceğimizi göstermektedir. Yukarıda örnek verilen kantitatif araştırma sonuçları ekonomik şartlar ve siyasi sistemin önemini vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla, etnik kimliğin ötesinde altyapısal nedenlerin sorgulanması anlamlı olacaktır.

Dikkat edilmesi gereken ikinci husus, siyasi hareketlendirmedir. Etnik kimlik, çoğu zaman grup kimliğinin merkezi bir ögesi ve bundan ötürü yaygın önyargının güçlü bir unsurudur. Bu özelliğiyle, bilhassa büyük sosyo- ekonomik değişiklikler geçiren bir halkı harekete geçirmek isteyen siyasi liderler tarafından, manipule etmek amacıyla kullanılabilir. Milliyetçi politikaların ön plana çıktığı zamanlar da, böyle büyük sosyo-ekonomik değişikliklerin olduğu zamana rastgelmektedir zaten.

Milliyetçilik, ulus ve toprak bütünlüğünü savunan bir siyasi ideoloji olmakla birlikte bundan daha fazlasıdır. Sosyo-ekonomik ve siyasi istikrarsızlık karşısında gelişen sosyal, kültürel, entellektüel ve duygusal bir tepki yumağı olarak görülebilir. Bu tür bir istikrarsızlık, çağdaşlaşmanın bir etkisi biçiminde, sömürge kurallarının empoze edilmesi, ya da devlet sosyalizminin çöküşü sonucunda belirebilir. Tek bir dünya pazarının yaratılmış olmasının, ki bu küreselleşme olarak bilinen sürecin ardındaki itici güçtür, benzeri bir istikrarsızlık yarattığı iddia edilebilir. Küreselleşmenin etnik merkezîyetçilik ve milliyetçilik üzerindeki etkisi çelişkilidir. Bir taraftan kültürleri ve yaşam biçimlerini homojenleştiren ve daha kozmopolit bir bilinç yaratan bir güç olmasına rağmen, diğer taraftan da yatırımcı sermayenin hızla yer değiştirmesi ve pazarların birleşmesi, yeni kazananlar ve kaybedenler yaratmaktadır. Bu da bazı etnik ve ulusal grupların parçalanması ve marjinalleşmesine ve kültürel homojenleşmeye karşı tepkilere yol açabilmektedir.

Bu büyük ve kör tarihi süreçlerin yarattığı sosyal istikrarsızlık, bir ülkenin sosyal ve siyasi elitlerinin farklı kesimlerinin kendi aralarında yoğun rekabete girmelerine yol açmakla kalmaz, sıradan bir çok insanı da derin bir güvensizlik ve belirsizlik ortamına sürükler. Bu şekilde tarihi değişimlerin bireylerin yaşamları üzerindeki etkisi keyfi, çoğu zaman feci ve anlaması çok güçtür. Böyle bir zamanda grup kimliğinin vurgulanması, bir çok sıradan insan için, kendilerine olanlara bir şekilde anlam verebilmelerine yardımcı olacak belki de tek sarılabildikleri dal olarak çekicilik kazanmaktadır. Böylece, bu şekilde geniş çaplı bir değişim ve istikrarsızlık ortamında palazlanan bir kriz durumunda, sözkonusu hangi noktalar tartışma noktası olursa olsun siyasi liderler, davalarını, ulusal kimlik, onur ve adalet için savaşım olarak sunabildikleri sürece kendi bölgelerini harekete geçirmekte başarılı olacaklardır.

Bu tezleri şu şekilde özetleyebiliriz: Kriz bölgelerindeki savaş halinin nedeni etnik farklılığın kendisinden ziyade etnik politikalarıdır. Tehlikeyi vahim kılan, etnik farkların siyasi tarafsızlığa aşılması ve etnik kimliklerin siyasete alet edilmesidir,.

Eski Yugoslavya'nın parçalanmasını açıklarken, Yugoslavya'nın yalnızca bir çok etnik gruptan oluşan bir ülke olması değil, aynı zamanda bu ülkenin etnik milliyetçilik tarihinin 100 yılı aşkın bir zamana dayanması da çok önemli bir noktadır. Etnik kimlik konusu uzun bir zaman boyunca siyasallaştırılmıştı. Tito'nun başta olduğu 1945'den 1980'e kadar süren dönem için de durum böyleydi. Tito, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin

bütünlüğünü tehlikeye atabilecek milliyetçi politikaları baskı altında tutarken, aynı zamanda anayasal ve siyasi iktidarı etnik-milliyetçi bir anlayışa göre dağıtıyordu. Bu, devlet ve parti organlarını yönlendiren bir unsurdur. Tito öldüğünde yerine, federasyonu oluşturan altı Cumhuriyet ve iki vilayetin her yıl değişen dönüşümlü başkanlığı geldi. Böylece, 1987 yılında o zamanki Yugoslavya'da milliyetçilik en güçlü siyasi koz durumuna geldiğinde, bu, birdenbire oluşan, ya da tez canlılığın bir göstergesi değil, siyasi sistemin doğrudan ürettiği bir olguydu.

Milliyetçiliğin yeniden baş göstermesi, Slobodan Miloseviç'in 1987'de, milliyetçi kozu oynayan Tito sonrası ilk komünist lider olarak bulunduğu Sırbistan'da oldu. Sırbistan'daki milliyetçi politikalar iki yıl içerisinde, ilk önce Slovenya, ardından Hırvatistan'da yankı buldu. Milliyetçi rekabet, Cumhuriyetlerin başkanlıkları esnasında ifade edilmeye başlar başlamaz, dönüşümlü başkanlık sisteminin desteklediği ve parçalanmaya götüren ortam yaratılmıştı.

Miloseviç, federasyonu bozmak istemiyordu. İlk başta amacı, Sırp partisini kontrol edebilmek için gerekli desteği harekete geçirmektir (Little & Silber 1996). Sırbistan Sanat ve Bilim Akademisi'nin 1986'da yayınladığı 50 sayfalık memorandumunu kullanarak, Sırbilerin acılarıyla ilgili hislerini ilk defa etkin bir şekilde kullandı. Artık meşhur bu belgede onaltı akademisyen uzun uzadıya Sırp halkının 1974 Yugoslav anayasasında haksızlığa uğradığından ve özellikle Kosova'da Sırbilere uygulanan 'soykırımdan' yakınıyorlardı (Vetlesen 2000).

Miloseviç'in siyasete alet ederek sömürdüğü öfke ve haksızlık duygularına gerçekten inanıp inanmadığı ve bunları bizzat hissedip hissetmediği buradaki tezimiz için önem taşımamaktadır. Eski Yugoslavya'da ne milliyetçi kozu ilk oynayan Miloseviç'in, ne de ikinci oynayan Slovenya lideri Milan Kucan'ın daha öncesinden herhangi bir milliyetçi geçmişi bulunmaktaydı. Diğer taraftan Hırvatistan'ın Franjo Tuđman'ı, Boşnak lider Alija Izetbegović ve Kosovo Arnavutları'nın liderliğine oynayan rakiplerin bir çoğu ilkeli milliyetçiler olarak görülebilirler. Hepsinin aralarındaki kişisel farklar ne olursa olsun iktidara gelişleri hep aynı şekilde olmuştur: Milliyetçi haksızlığa uğramış olma duygularını harekete geçirerek bu bağlamda yaygın destek sağlamak. Birbirleriyle yarışan bu haksızlığa uğramış olma duyguları sonuçta Yugoslavya'yı parçalayan patlayıcı karışımı oluşturdu.

Aynı şekilde, dışardan bir gözlemcinin eski Yugoslavyayı oluşturan halklardan herhangi birinin haksızlık duygularını paylaşıp paylaşmayacağı da aslında pek önem taşımamaktadır. Bu gözlemcinin nesnel bir yaklaşımla liderlerden herhangi birinin programının, kendisinden sonra gelenlerin maruz kaldığı haksızlığa yol açıp açmadığına dair kanatının de pek önemi yoktur. Önemli olan tek şey, insanların bunu böyle hissedip hissetmedikleri ve bir liderin bu duyguları sömürmek isteyip istemediği ve bunda başarılı olup olamayacağıdır.

Bu durumda, etnik sorunlar diye adlandırılan sorunların aslında etnik maskenin altında bir iktidar ya da ekonomik kaynak savaşı olduğunu görmekteyiz (buna, burada değinmediğimiz doğal kaynakların söz konusu olduğu durumlar da girmektedir). Etnik farklar savaş durumlarında merkezi bir rol oynasalar da, bu, tek neden olarak değil de, siyasi liderlerin kitleleri harekete geçirmek için kullandıkları bir araç olmalarından ileri gelmektedir. Bu nedenden ötürü etnik farklar açıklamalarda önemli bir rol oynamakta ama hakim bir rol oynamamaları gerekmektedir.

"Etnik maske" imgesini kullanarak siyasi harekete geçirmenin bu özel stratejisine dikkati çekmemin, şiddete dayalı bir kriz durumunda ya da bunun sonucu olarak bir şekilde kimlik bilinci taşıma gereksinimi gerçeğini ya da bu gereksinimin önemini küçümseme çabası olarak yanlış anlaşılmasını isterim. Örneğin 1990'ların Rus-Çeçen savaşlarında Çeçenler tarafında hiç şüphesiz derin, keskin ve acı bir etnik kimlik bilinci, Rus tarafındaysa Çeçenlere

karşı yaygın bir ırkçılık besleniyordu. Çeçen hareketleri 200 yılı aşkın bir süredir Rus denetimine karşı gelmektedirler. Buna rağmen Rusya ve Çeçenistan arasındaki sorun yalnızca etnik nedenlere indirgenmediği sürece tam olarak kavranılamayacaktır.

Bu sorunsal ile eski Yugoslavya'nın parçalanması arasında ilginç paralellikler bulunmaktadır. Yeni ve eski siyasi elitler arasındaki iktidar savaşı, Çeçenistan ve Rusya arasında 1994'deki savaşa götüren nedenleri açıklamakta önemliydi. Çeçenistan'da General Dzhokhar Dudayev ve müteffiklerinin 1991 Ağustos ve Eylül aylarında başa gelmesinde bu önemli bir rol oynamıştır (Tishkov 1997: 200-206). Gerek Çeçenistan, gerek Rusya başkanları aralarındaki anlaşmazlığın 1994 yılının ikinci yarısında tam anlamıyla bir savaş haline dönüşünü önleyemiyor görünüyordular. Bu kısmen her iki tarafın hükümetlerinin eksiklerinden (Lieven 1998: 80-84, 94-96), kısmense rakiplerin hem Çeçenistan (Tishkov 1997: 216-218) hem Moskova'daki (Shapiro 1995) iktidar manevralarından ileri gelmekteydi.

Durumun trajikliği, etnik maskenin bir defa takılmasından sonra tekrar çıkartılmasının çok zor olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle kriz ve savaş dönemlerinde öfke ve acıyla karışık bir grup kimliği canlandırıldıktan sonra, bu uzatmalı ve çoğunlukla düzenli aralıklarla başgösteren savaş, çatışmalarda barışmayı imkansız kılan bir kin üretmektedir.

Bunun en güncel örneğini Burundi ve Ruanda'da yaşanan Hutu-Tutsi rekabetinde görmekteyiz. Bunun nedeni milattan önceki bir zamanda aranmamalıdır. Bu iki grubu birbirinden farklı olarak tanımlayarak birini diğerine tercih eden, sömürgeci idarenin kendisiydi. Bağımsızlığa kavuştukları andan itibaren siyasi liderler, iktidarda kalabilmeleri ya da iktidara geçebilmek için bu eziklik duygularını kullandılar. Sonuç, 40 yıl süren savaşlar ve katliamlar oldu (Copson 1994). Sri Lanka'da yaşanan, Senegallilerle Tamiller arasındaki savaş benzer biçimde bağımsızlıktan sonraki yıllarda başgösterdi. Benzeri eziklik duyguları uzatmalı bir iç savaşa yol açtı (Uyangoda 1996).

Bu savaşlara yol açan harekete geçirme süreçlerinde sürekli görülen olgu, taraflardan birinin ya da her ikisinin de söz konusu davaları için geniş bir tabana yaygın ve canigönülden bir destekleyici kitlesinin olmasıdır. Davaya gösterilen bu inanç davanın doğruluğuna ve haklılığına olan bir inançtır. Gerek Sırp, gerek Kozova'daki Arnavutlar 1998 ve 1999'deki savaş öncesi maruz kaldıklarını düşündükleri haksızlıklardan ötürü büyük bir acı duyuyorlardı. Burundi ve Ruanda'daki Hutular ve Tutsiler de bir diğerinin kendilerine yaptıkları haksızlıkları sıralamakla bitiremezler. Sri Lanka'daki Singhalar ve Tamiller bir diğerinin kendilerini maruz bıraktığı haksızlıkları sıralarlar. Günümüzde bir çok savaş halindeki bölgede, taraflardan birinin ya da her ikisinin de taktiği doğrudan sivil halka yönelen saldırılardan oluşmaktadır. Etnik temizlik, katliamlar ve sistemli ırza geçmeler Bosna-Hersek ve Ruanda'da , sivil bölgelerin bombalanması Çeçenistan örneğinde görülmektedir. Bu vahşetleri hatırlamak acı bir grup kimliği anlayışını pekiştirmekte ve bir dahaki harekete geçirme durumuna kadar besleyici temeli oluşturmaktadır.

8. Sonuç

Literatürdeki kuramsal sonuçlar şu ana kadar doğal olarak sınırlı kalmalarına rağmen, yine de önemlidirler. Çünkü dikkatimizi kötü ekonomik koşullara, eksik kalan siyasi açılımlara ve çevre sorunlarına çekmekte, aynı zamanda bizi, etnik farkları oldukları gibi savaş nedeni olarak görmememiz için uyarmaktadırlar.

Bu araştırmamda, genelde günümüz savaşlarının ardında yatan uzun vadeli sosyo-ekonomik ve siyasi koşullarına yoğunlaştıım. Kriz bölgelerinde oluşan tek tek savaş halinin analizinde kullanabilmek için, bu uzun vadeli altyapısal nedenlerle, her somut durum araştırmasının aynı zamanda ele alması gereken kısa vadeli yaklaşımlar arasında bağlantı kurulmasının bir yolu bulunmalıdır.

Bu makale, bu Şekilde bir bağlantı için gerekli birbirine bağlı iki yöntemi gösterdi. Birincisi, kuramsal ve ampirik malzemeyi organize etmeye yardımcı olan yöntemsel bir yaklaşım ve bundan ötürü analizi yönlendirebilmektedir. İkinçisi, tasarıların ortak kullanımını ile uzun vadeli ve kısa vadeli noktaların, ki bunlar adalet ve harekete geçirme tasarılarıdır, birleştirilmesidir. Dünya ve içinde yer alan ülkelerin sosyal ve ekonomik yapılanmaları adil olmadığı sürece bu adaletsizliği hissedecek insanlar ve bu duyguları sömürerek iktidarlarını güvenceye alabilecek liderler olacaktır. Dolayısıyla adalet, kriz analizi ve barışın anahtar sözcüğüdür.